ALEJANDRA GÓMEZ MARTÍN

Conservadora del Museo de la Farmacia Hispana de Madrid

RAFAEL FOLCH I ANDREU (1881-1960)

Al cor de la Ciutat Universitària de Madrid, concretament a l'interior de Facultat de Farmàcia de la Universidad Complutense, es troba un dels millors museus del món en la seva matèria: el Museo de la Farmacia Hispana. El seu ideòleg i fundador a inici del segle XX, va ser un montblanquí, un dels seus fills predilectes i medalla d'argent de la vila, el doctor Rafael Folch i Andreu.

En 1927, ja catedràtic d'Història de la Farmàcia, el rei Alfons XIII el va nomenar vocal de la Junta Constructora de la Ciutat Universitària. Gràcies seva posició influent i al projecte de museu que portava anys planificant, la nova Facultat de Farmàcia seria l'únic edifici de campus dissenyat amb un espai amb finalitats expositives. El Museu, on hi va dedicar grans esforços, va néixer amb l'objectiu docent per a l'estudi de la història de la professió farmacèutica i l'evolució del medicament. Atès que l'assignatura d'Història de la Farmàcia que ell impartia no necessitava reactius ni elements materials, en ésser sols teòrica, el pressupost destinat a les pràctiques es va invertir en la compra de peces. La procedència dels objectes que va reunir fou diversa: algunes peces foren adquirides a través d' antiquaris, mercats de segona mà o directament a les pròpies farmàcies, unes altres serien donades pels mateixos farmacèutics i, en altres ocasions, es tractava de conservar l'instrumental de laboratori de la pròpia Facultat que restava obsolet.

El seu fill, Guillem Folch Jou, també catedràtic d'Història de la Farmàcia, va continuar la passió i el llegat del seu pare, inaugurant el Museu el 1951 i assumint la direcció del mateix després de la jubilació del doctor Folch. Des d'aleshores el centre va seguir progressant amb l'ampliació de les seves instal·lacions, l'increment de les col·leccions, la realització del seu inventari i difusió. Guillem Folch també va cedir, després de la seva mort, moltes de les peces de la seva col·lecció particular.

Actualment, el Museo de la Farmacia Hispana el dirigeix Javier Port Sarmiento, catedràtic d'Història de la Farmàcia, com els seus antecessors, segueix mantenint la seva activitat docent, ja que és obligatòria la seva visita per als alumnes de Farmàcia. També, està obert al públic general mitjançant reserva prèvia de les seves visites guiades en grup. Gràcies als seus prop de mil m^2 d'espai, els visitants admiren farmàcies originals dels segles XVIII i XIX, les recreacions d'apotecaries d'èpoques anteriors i multitud de peces de gran bellesa destinades a la conservació, l'elaboració, la dispensació i publicitat dels medicaments. El nostre personatge va néixer el 28 d'abril de 1881, al número 32 (avui 30) del carrer Major de Montblanc, una gran placa de marbre commemorativa, assenyala la casa pairal, en l'homenatge que la Societat Espanyola d'Història de la Farmàcia li va realitzar en el centenari del seu naixement.

Com ell mateix afirmava, Montblanc sempre fou el seu "estimat poble natal", el lloc on tornava durant les vacances d'estiu per gaudir de la seva gent i de la vil·la Ramona, situa-

Junta Constructora, presidida por S. M. el Rey.

da al costat de les escoles públiques, que a partir de 1969 canviaria la denominació per l'Avinguda del Doctor Folch. Recordava el seu poble amb enyorança, prova d'això és el donatiu anual a l'Ajuntament de mil pessetes pels més necessitats.

Els seus pares Francesc Folch Pié i Josepa Andreu Vilamajó, eren de condició modesta, però compromesos amb l'educació dels fills. De fet, Rafael sempre va els hi agrí el fet d'haver prescindit dels ingressos que podien haver generat ell i els seus germans si haguessin treballat des de joves, però van preferir que dediquessin el temps a l'estudi. L'educació primària la va rebre al parvulari de l'escola del senyor Mariano, després va passar a l'escola primària amb el mestre Macià Guarro i, a partir de 1892, gràcies a una beca de l'Ajuntament de Montblanc estudiaria la secundària al Col·legi de la Mercè, atorgada als fills de les famílies més desfavorides. Els seus estudis de batxillerat els va compaginar amb la feina a la farmàcia de Salvador Savate, on entraria per primera vegada en contacte amb la que esdevindria la seva vocació.

Posteriorment, es va traslladar a Barcelona per estudiar la llicenciatura de Farmàcia, que compaginava amb el treball de practicant a la farmàcia de la Casa de la Caritat. Va acabar la carrera el 1903, amb premi extraordinari i va començar a treballar com a auxiliar interí a la Facultat de Farmàcia de la Universitat de Barcelona. Després, amb sorprenent rapidesa i esforç, en 1904, va obtenir el doctorat amb excel·lent a la Universitat Central de Madrid, amb una tesi titulada "Estudi de les glàndules suprarenals i del seu principi actiu, l'adrenalina".

A partir de 1908, regentà com a farmacèutic, la seva pròpia apotecaria al Masnou, fins que el 1911 va decidir mudar-se definitivament a Madrid amb la seva muller, Ramona Jou,i els seus dos primers fills, Rafael i Mercè. Anys més tard, naixeran els seus altres dos fills, Guillermo i Josefina.

El 1912, aconseguí la plaça d'auxiliar numerari a la Facultat de Farmàcia de Madrid, en el grup dedicat a la mineralogia i zoologia aplicades a la farmàcia, botànica descriptiva, matèria farmacèutica vegetal i galènica. Tres anys més tard, el 1915, guanya l'oposició i es converteix en el primer catedràtic d'Història de la Farmàcia d'una universitat espanyola. La càtedra s'anomenava Història de la Farmàcia i estudi comparatiu de les farmacopees vigents. Com a professor era exigent fins a adquirir un nivell adequat, però també era generós. Tenia una metodologia que es basava en les classes magistrals, on s'hi afegien altres formes d'avaluació no formal: es podia pujar nota presentant un treball extra i també potenciava la participació dels alumnes en activitats complementàries, com l'assistència a conferències i excur-

sions. Encara que sempre preferia els exàmens orals, a partir de 1945, l'assignatura d'Història de la Farmàcia deixa de ser una assignatura voluntària de doctorat, per esdevenir una assignatura obligatòria de la llicenciatura, per la qual cosa comença a massificar-se iels exàmens orals passen a escrits. Els seus ensenyaments foren pioners a l'Estat, en enllaçar la història de les idees amb la dels objectes, trenava ciència i història, per fer del farmacèutic un coneixedor de la seva pròpia història, que visualitza tots els avenços i progressos de la Humanitat.

Des de 1923 i fins a la seva jubilació el 1951, excloent el període de la Guerra Civil, va exercir també de secretari de la Facultat, càrrec no massa agradable i d'escassa remuneració, però d'especial rellevància en la vida de el centre. Segons els llibres d'actes de la Facultat, el secretari era el conseller legal de la Junta i en el qual es delegaven multitud de decisions. Tot i que compartia el seu temps entre la docència i la gestió, mai va faltar a les seves classes.

Incansable treballador i erudit en la matèria, fou un home ordenat i recte, també estigué en altres càrrecs importants que va desenvolupar de manera paral·lela a la seva activitat docent a la Facultat. Entre 1914 i 1927, actua com a preparador químic de l'estació agronòmica de l' "Instituto Agrícola Alfonso XII". El 1919, és nomenat president de la "Unión Farmacéutica Nacional" i torna a serho el 1935. En 1933, va ser nomenat cap de restricció d'estupefaents i el 1934 Conseller de Sanitat. El 1935 és membre numerari de la Reial Acadèmia de Medicina, per treballar a la secció de Farmacopea. Entre 1945-1960, és director del "Centro Nacional de Farmacobiología". A més d'Acadèmic d'Honor de la "Real Academia Nacional de Farmacia" i fundador i president de la "Sociedad Española de Història de la Farmacia", com a colofó, el 1955, va obtenir la prestigiosa Medalla Urdang de la Societat Internacional d'Història de la Farmàcia.

El llegat Folch segueix encara vigent, no sols en el "Museo de la Farmacia Hispana", el seu fill, Guillem Folch Jou, va constituir en vida, la Fundación Folch, que depèn actualment de la "Facultad de Farmacia de la Universitat Complutense". Els fons de la Fundació són part de la seva fortuna que, en testament, es destina entre altres coses, a becar alumnes de doctorat durant el desenvolupament de les seves tesis doctorals que han de versar sobre la història i la legislació farmacèutica. A la biblioteca de la Càtedra d'Història de la Farmàcia, avui dins el Departament de Farmàcia Galènica i Tecnologia Alimentària de la Facultat de Farmàcia de la Universidad Complutense de Madrid, es conserven la majoria dels documents, imatges i correspondència de Rafael Folch, a l'espera de noves consultes i investigacions.

Per concloure aquesta breu aproximació a la figura de Rafael Folch, és imprescindible fer esment al centenar d'obres que va escriure sobre la història de les institucions farmacèutiques, l'ensenyament, els medicaments antics, etc, on destaquem: *La Concordia Aromatariorum Civitatis Cesar Augustas* (1918); *La botánica en España durante el siglo XVII* (1922); *Elementos de Historia de la Farmacia* (1923); *Orígenes de la bibliografía farmacéutica oficial* (1931); *El primer libro propiamente de Farmacia escrito en castellano* (1933); *La química en España durante el siglo XVII* (1935); *Contribución al estudio histórico de la quina en España (s/f) i Las farmacopeas portuguesas* (1942).

Bibliografia consultada:

-BASANTE POL, Rosa (Coord.): *El Museo de la Farmacia Hispana*. Universidad Complutense de Madrid. 1993.

-FOLCH JOU, Guillermo; PUERTO SARMIENTO, Javier (Coords.): *Medicamento, historia y sociedad. Estudios en memoria del profesor D. Rafael Folch Andreu*. Universidad Complutense de Madrid. 1982.

-PORTA, Josep M.: "Un recorregut per la vida del Doctor Rafael Folch i Andreu, montblanquí i catedràtic d'Historia de la Farmàcia", *Sanitat i vida. Notes esparces sobre la sanitat montblanquina i comarcal*. Museu Arxiu de Montblanc i Comarca. 2009.

-PUERTO SARMIENTO, Javier: "Rafael Folch y Andreu", *Diccionario Biográfico de la Real Academia de la Historia*, disponible a: <http://dbe.rah.es/biografias/24612/rafael-folch-y-andreu>

Vols subscriure't ?
escriu a *info@elforadot.cat*
el cost és de 16,50 euros anuals
el FORADOT